

Nový život a Urbánkových *Krutohlavcov*. Napokon v máji zahrli inú Urbánkovu hru, *Pytliakovu ženu*.¹⁶⁹ Spolok mal vzhľadom na veľkosť obidvoch obcí početnú členskú základňu (osemdesiatštyri členov), dokonca menšiu ako pred rokmi. V období Slovenskej republiky sa činnosť miestnych ochotníkov ešte viac rozprúdila. Boli hrdí na svojho rodáka Gejzu Fritza (ministra spravodlivosti slovenskej vlády v rokoch 1939 - 1944), ba viacerí z jeho príbuzenstva sa ako herci priamo podieľali na prípravách divadelných hier v Solivare.

Veľký Šariš taktiež rozvíjal ochotnícku činnosť a po vzniku profesionálneho divadla v Prešove v roku 1944 sa miestni ochotníci pokúšali založiť stále divadlo pod názvom Partizánska scéna.¹⁷⁰ Do dejín slovenského ochotníckeho divadla sa však výraznejšie nezapísali a neovplyvnili divadlo prešovských ochotníkov, hoci sa Veľkošarišania pokúšali uvádzať aj pôvodné tituly (napríklad v januári 1942 hrali Hollého *Márnokratného syna*).

Umelecké a mimoumelecké determinanty

Divadelný život v prvých rokoch existencie Československej republiky sa vyznačoval postupným nárastom počtu ochotníckych predstavení. Radosť z možnosti hrať divadlo bez obmedzení, takých príznačných pre časy monarchie (cenzúra, nedostupnosť divadelných priestorov), nadchýnala vojakov, hasičov, katolíkov i evanjelikov, učiteľov, študentov či kultúrnych pracovníkov. Charakteristickým znakom 20. rokov bola veľká roztrieštenosť divadelného života, z ktorej vyplývali aj umelecké problémy. „Takýto rozptyl činnosti ochotníctvu objektívne neprospeval.“¹⁷¹ Žiadne z miest alebo dedín nedisponovalo takým hereckým potenciálom, aby si mohlo vytvoriť niekoľko divadelných krúžkov. Tento problém sa vyskytol aj v Prešove, v roku 1920 tu pôsobilo niekoľko spolkov a záujmových skupín: vojaci, členovia Československej besedy, Sokola, kníhviazači, katolícka mládež, robotníci. Ich aktivita narastala, potreba kádrového posilnenia súborov sa stávala naliehavou. Objavujú sa prvé pokusy vybudovať v meste silnú ochotnícku scénu, ktorá by sa oprela o najlepšie herecké a režisérské sily. Na sklonku roka 1920 anonymný recenzent predstavenia *Románik na horách* žiada vytvoriť jeden divadelný spolok, lebo „hoci bolo divadlo zocvičené i zahrané veľmi

dobré“, bola malá návštevnosť, a je teda potrebné, „ako sme už viacrasy upozorňovali na to, aby divadlo v Prešove hral len jeden spolok, v ktorom by sa združili všetci ochotníci. Bolo by to osožnejšie nielen finančne, ale aj umelecky“.¹⁷² Autor výzvy mal na to hneď dva dôvody: *Románik na horách* zahrali vojaci už pod egidou Posádkového osvetového odboru a zároveň je evidentné, že ho inšpiroval krok, ktorý urobila Československá beseda mesiac predtým, keď sa jej dramatický odbor 4. novembra 1920 zlúčil s dramatickým odborom Sokola. Takéto snahy sa raz menej, inokedy viac naliehavo tiahnu celými dvadsiatymi aj tridsiatymi rokmi. Práve v tomto období sa totiž profilujú najvýraznejšie súbory, ochotnícke divadlo vyrastá z detských chorôb predošlého desaťročia. Je to však ešte dlhá cesta, ktorá si vyžaduje aj organizačnú mobilizáciu.

Prehľad divadelnej činnosti v Prešove, ktorú dokumentujú záznamy policajného komisárstva za jednotlivé roky, je dôkazom toho, aké pestré a bohaté boli aktivity na tomto poli. Tieto záznamy totiž registrujú akúkoľvek divadelnú činnosť, vrátane vystúpení profesionálnych súborov. Väčšina týchto predstavení sa hrala v Mestskom divadle, ktoré bolo pre školské aj mládežnícke krúžky nedostupné a ich predstavenia nepodliehali ohlasovacej povinnosti. V roku 1929 bolo odohraných osemdesiatpäť divadelných predstavení, z toho päťdesiattri v jazyku československom, dvadsaťdeväť v maďarskom, tri v „židovskom žargóne“, v roku 1930 to už bolo deväťdesiatdeväť predstavení, z toho päťdesiatšesť v slovenskom a českom jazyku, dvadsaťpäť v maďarskom, šesťnásť v „nemecko-židovskom“ a dve v ruskom. V roku 1931 „len“ šesťdesiatdva predstavení, z toho tridsaťdeväť v jazyku československom, desať v maďarskom, tri v ruskom a desať v „židovskom“, v roku 1932 to bol rovnaký počet predstavení, z toho päťdesiatpäť v jazyku slovenskom alebo českom, osemnásť v maďarskom, jedno v ruskom a tri v „židovsko-nemeckom“, v roku 1933 to už bolo deväťdesiatjeden predstavení, z toho šesťdesiatosem v jazyku slovenskom alebo českom, trinásť v maďarskom, päť v ruskom, päť v „hebrejsko-nemeckom“.¹⁷³ Pri takejto bohatej činnosti vyvstala otázka, ako usmerňovať ochotnícke divadlo a ako pomôcť súborom v Prešove i v celom okrese.

Na jar 1930 vznikol divadelný odbor aj v rámci Okresného osvetového zboru (OOZ). Jeho úlohou bolo zmapovať najprv spolkovú a ochotnícku činnosť (teda aj študentskú a žiacku), zriadiť systém vypožičiavania kostýmov, dokonca

mal v pláne poskytovať „pre snaživých pracovníkov i potrebné peňažité pôžičky“. K jeho ďalším prioritám patrilo sprostredkovanie výmen predstavení v rámci okresu.¹⁷⁴ Bol to krok správnym smerom, čoskoro sa objavili i reakcie v tlači. Autor anonymného príspevku to víta, ale hovorí, že „všetci majú problémy, ale nechcú to priznať“. Často sa hralo len pred domácim publikom, zvlášť na vidieku. Navrhuje preto zriadiť súťaž, ale až na jeseň, lebo „teraz pre poľnú prácu venkovské krúžky nehrajú“.¹⁷⁵ Pripájajú sa aj A. Križka a navrhuje pre oblasť severovýchodného Slovenska usporiadať divadelné závody spolu s režisérskymi kurzami.¹⁷⁶ Zorganizovať kurz bolo jednoduchšie, takže už o dva týždne bol zverejnený oznam, že kurz sa bude konať v dňoch 10. - 15. augusta. Usporiadateľom bol OOZ v Prešove. Napokon bol skrátenej o dva dni. Organizátorom sa podarilo zabezpečiť účasť popredných prednášateľov. Viktor Blahník mal referát *O réžii divadelných hier*, Andrej Mráz *O divadelnej literatúre* (s prihliadnutím na hry, ktoré sú vhodné pre ochotníkov na východnom Slovensku), Alois Šlégr *O maskovaní* a Henrich Bartek prednášal na tému *Divadlo a literárny jazyk*. Okrem toho Blahník realizoval praktický režisérsky kurz s nacvičovaním hry *Bože, ako?* od Zdenka Nováka. Najväčším prekvapením pre organizátorov bola hojná účasť frekventantov. Z celého východného Slovenska sa ich zišlo asi stopäťdesiat. Problémov však bolo viac ako ochoty. Na výzvu o pomoc pri výmene predstavení a pomoci iným súborom nikto nereagoval. Aj okresné kolá, ktoré mali trvať od 18. novembra 1930 až do apríla 1931, na ktorých sa mohli zúčastniť aj nečlenovia ÚSOD-u, sa napokon neuskutočnili. Výber na krajské kolo sa konal priamo. Bola to najvyššia meta, ktorú mohli dosiahnuť nečlenovia ÚSOD-u, keďže do Martina mohli ísť už len jeho členovia.

Neboli to však len problémy Prešova a východného Slovenska, ktoré H. Bartek mohol odpozorovať na režisérskom kurze. Jeho slová o problémoch v ochotníckom divadle, o jeho stagnácii na stránkach *Nášho divadla* boli obrazom ochotníctva na celom Slovensku. Bartek porovnáva situáciu v mestách a na vidieku. Na dedinách je to vraj ešte ako tak dobré: „Divadelníctvo tam neupadá, aspoň nie počet predstavení. Iba to možno vytykať, že je ešte veľmi primitívne a že sa využíva pre politiku.“ Zlé pomery sú vraj v mestách. „Mestské ochotnícke divadlá skutočne stagnujú, ba nebezpečne upadli.“ Príčiny vidí aj v nezaujme obecnstva a nekvalifikovanosti hercov. Ten, kto nehraje a nepracuje systémovo,